

УДК 784.4:781.1(510)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-1-14>**Вікторія ГУРА,***orcid.org/0000-0002-7618-8113*

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри хореографії та музичного мистецтва

Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

(Суми, Україна) *gyravita@gmail.com*

КИТАЙСЬКА НАРОДНОПІСЕННА ТВОРЧІСТЬ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

Стаття присвячена вивченню музичного фонду Китаю, зокрема народнопісенної творчості. Китайська музична культура містить колосальне розмаїття художньо-образного світу, особливостей жанру, форм, мислення, етичних та моральних принципів, високий духовний потенціал, національну характерність, культурно-історичну винятковість тощо.

Китайська народна пісня – є основою жанрів суміжних видів мистецтв, зокрема музичні не залишаються осторонь. Поруч із особливими, властивими лише певному регіону рисами, у народнопісенній творчості Китаю існують також і загальні. До них відносимо: виникнення та розвиток у соціальній практиці; колективність, усна форма побутування, імпровізаційність; актуальність змістової сфери; виразність інтонаційного втілення образів; п'ятиступінчаста система ладу; простота форми; традиція створення нових текстів на основі відомих співів; взаємовплив та взаємопроникнення різних жанрів тощо.

Майже у всі історичні епохи китайська народнопісенна творчість була основою формування соціокультурного рівня, ступенем розвитку культури та стимулювала розвиток як музичних (опера), так і жанрів суміжних видів мистецтв (танець, поезія, драма).

У статті розглядаються теоретико-методологічні аспекти вивчення феномену «китайська народна пісня», системний, інтегрований, культурологічний та регіональний підходи. Досліджено структуру, зміст, жанрово-стильові особливості китайської народної пісні. Для визначення компонентів потенційного розвитку освітнього процесу, окреслено основні ознаки народнопісенної творчості Китаю. Подано можливості використання китайської народної пісні в професійній підготовці школярів та студентів.

Ключові слова: китайська народна пісня, жанрово-стильові особливості, народнопісенний фольклор, музична культура Китаю, інтеграція, конфуціанство, народна педагогіка.

Victoria HURA,*orcid.org/0000-0002-7618-8113*

Candidate of Pedagogical Sciences,

Senior Lecturer at the Department of Choreography and Musical Art

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

(Sumy, Ukraine) *gyravita@gmail.com*

CHINESE FOLK-LIKE CREATIVITY: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES

The article is devoted to the study of the musical fund of China, in particular folk song creativity. Chinese musical culture contains a colossal variety of the artistic world, features of the genre, forms, thinking, ethical and moral principles, high spiritual potential, national characteristics, cultural and historical exclusivity, etc.

Chinese folk song is the basis of the genres of related arts, in particular musical ones are not left aside. Along with the special features characteristic only of a certain region, there are also general ones in the folk song creativity of China. These include: emergence and development in social practice; collectivity, oral form of life, improvisation; the relevance of the content area; expressiveness of the intonation embodiment of images; five-stage gear system; simplicity of form; the tradition of creating new texts based on well-known chants; mutual influence and interpenetration of different genres, etc.

In almost all historical eras, Chinese folk song creativity was the basis of the formation of the socio-cultural level, the degree of cultural development and stimulated the development of both musical (opera) and genres of related arts (dance, poetry, drama).

The article deals with the theoretical and methodological aspects of studying the phenomenon of «Chinese folk song», systemic, integrated, cultural and regional approaches. The structure, content, genre-stylistic features of Chinese folk song are studied. In order to determine the components of the potential development of the educational process, the main features of Chinese folk song creativity are outlined. Possibilities of using Chinese folk song in professional training of schoolchildren and students are presented.

Key words: Chinese folk song, genre-stylistic features, folk song folklore, musical culture of China, integration, Confucianism, folk pedagogy.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В умовах сьогодення, глобалізованому та діджиталізованому світі, Китай вважається одним із найрозвиненіших економічних, політичних та етнічних центрів світу. Виникає інтерес до вивчення музичної культури, національних традицій країни. Музика Китаю, зокрема народна пісня – самостійне явище, яке має свою історію, традиції, тенденції розвитку, структуру та особливості.

Проблема вивчення народнопісенної культури Китаю в системі мистецтвознавства, педагогіки, фольклористики є досить актуальною. Адже китайська музична культура містить колосальне розмаїття художньо-образного світу, особливостей жанру, форм, мислення, етичних та моральних принципів, високий духовний потенціал, національну характерність, культурно-історичну винятковість тощо. Глибоке стародавнє коріння спонукає не тільки до вивчення, а й до пропагування, збереження народнопісенних традицій Китаю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Національні особливості китайського музично-поетичного народного мистецтва зустрічаємо у працях (А. В. Меликсетова, Б. А. Тураев, Цюй Юань, Фань Вень Лань, Пей Шенфу, Сима Цянь), філософів (А. Л. Гуревич, Я. Б. Радуль-Затуловський, Дун Чжуншу, Мэн-цзы та ін.), музикознавців (В. С. Виноградов, Р. И. Грубер, Мин Мэй, Гу Цзянь, Кан Хай, У Ген-Ир, Ван Баочан, Цзо Чжэньгуань, Сяо Юмэй, К. Е. Ленин та ін.), культурологів (И. В. Гайда, Г. В. Драч, М. Е. Кравцова, Хуан Вэньшань).

Концепція вивчення китайської народної пісні в контексті культури та мистецтва країни представлена у працях з історії музики та музичного фольклору, зокрема основні методи дослідження національних традицій (Діан Мін Дунь, Ван Юа Хуа, Ван Юе Хуа, Вей Дзюнь, Дін Шан Де, Лі Чунь І, Мяо Дінь, Сун Я Сюнь, Хе Цзіань Янь, Чан Ліін, Чжен Цу Сіан, Чжоу Цінь Цінь).

Багатобічне дослідження народнопісенної культури знаходимо у працях відомих культурологів (А. Крьобер, К. Клакхон).

Метою статті є розгляд теоретико-методологічних підходів вивчення китайської народнопісенної творчості в історичному, музикознавчому, педагогічному, культурологічному та регіональному аспектах.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на недостатній стан дослідження теми, відсутність наукової оцінки естетичних, соціальних, виховних явищ, аналізу, систематизації народних пісень, які побутують в окремих провінціях Китаю, виникає необ-

хідність вивчення специфіки жанрового та музичного фонду народнопісенної творчості.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Музична культура Стародавнього Китаю – одна з найдавніших культур у світі. Першою фіксацією китайської музики є «Ши цзін» («Книга пісень») – антологія народних пісень, ритуальних гімнів давнього Китаю, датованих 11–6 ст. до н. е., зібрання та впорядкування якої приписують Кун Цзи.

«Ши-цзин» (кит. трад. 詩經, упр. 诗经, пін'їнь *Shī Jīng*) – унікальне джерело інформації про мову, ідеологію, етику та традиції різних регіонів стародавнього Китаю. Включено в канонічний збірник конфуціанських текстів У-цзін.

Китай – одна з найдавніших існуючих цивілізацій. Патріотизм, духовне виховання молодого покоління завжди були і залишаються на однією із головних цінностей сьогодення. Китайська цивілізація чи не єдина, що зуміла витримати іспит часом і зберегти свої базові цінності донині. Згідно офіційним директивам патріотичну виховну роботу потрібно проводити на всіх рівнях освіти, націлювати на національну єдність всіх дисциплін. При цьому способи виховання повинні бути модернізованими, інноваційними, сучасними. Патріотичне виховання є основою китайської педагогіки, яке спонукає до поваги, розуміння, збереження та примноження традицій. Китайські педагоги переконані, що виховати патріотів країни не можливо без використання потенціалу старовинної музики, народної пісні, та к як саме в них закладений національний характер і багатство духу. Під час будь – якого національного святкування завжди звучить народна пісня.

Народнопісенна творчість Китаю віддзеркалює всю історію країни, традиції, мислення, духовність, настрої, теми та сюжети яких відображено у мистецьких творах професійних композиторів, поетів.

Китайська народна пісня віддзеркалює національне надбання народу, художній продукт творчості багатьох поколінь, духовні, моральні цінності та ідеали, завдяки чому проявляються характерні риси національної ментальності та національної свідомості.

Розглянемо методологічні засади, що базуються на пріоритетних підходах (напрямах) сучасної, вітчизняної, європейської мистецької освіти: *системному, інтегрованому, культурологічному, регіональному.*

Системний підхід (англ. systems thinking – системне мислення) – напрям методології досліджень, який полягає в дослідженні об'єкта як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як моделі системи (7).

Використання положень *системного підходу* у науковому обґрунтуванні сутнісної характеристики «китайської народної пісні» дозволяє окремо вивчити кожен елемент системи проаналізувати і зіставити їх один з одним, об'єднавши в цілісну структуру. При цьому виявляються всі їх подібності та відмінності, протиріччя і сполучні характеристики, пріоритет одних елементів по відношенню до інших, динаміка розвитку кожного елемента і всієї системи в цілому.

На нашу думку, все що стосується методології китайської народної музичної культури, повинно бути засновано на *інтегрованому підході*. Тому що даний підхід враховує жанрові ознаки, виникнення та регіональний аспект функціонування, тобто географію народнопісенної творчості. Таким чином, ми маємо змогу концептуалізувати відомості про унікальний пласт китайської національної культури, а також відобразити особливості еволюції фольклорної традиції.

Інтеграція (від лат. *integratio* – відновлювання, поповнення, від *integer* – повний, цілісний) – це стан внутрішньої цілісності, зв'язаності диференційованих частин і функцій системи, а також процес, що веде до такого стану. Інтеграція – утворення або відновлення цілісності, вища форма взаємодії, оскільки вона передбачає не лише взаємовплив і взаємозв'язок, а й взаємопроникнення елементів, координацію їх дій. Конструювання такої цілісності не може зводитися до штучного механічного сумування елементів, процес інтегрування в мистецькій царині передбачає відродження природних і пошук об'єктивно існуючих зв'язків між видами мистецтва. Взаємовплив, взаємозв'язок, взаємопроникнення, взаємодія – інтегруючі чинники, за допомогою яких відбувається об'єднання частин у певний тип цілісності, основними з яких є:

– комплекс – багатогранна цілісність, яка складається з різних відносно самостійних елементів, що взаємодіють (передбачає диференціацію та інтеграцію);

– синтез – однорідна органічна цілісність з повним злиттям взаємодіючих елементів (виключає диференціацію) (Масол, 2020 : 5).

Отже, інтеграція полягає в тому, що на всій території Китаю функціонують різні види жанрів.

Розглядаючи проблему інтеграції розвитку народної музики, освіти, процесів сучасної світової музичної культури, ми підкреслюємо, що активне проникнення в народну музичну культуру зовнішніх музичних тенденцій з надає вплив на трансформацію народно-співочої культури, етнічних музичних інструментів, активізуючи адап-

тивні процеси до нових тенденцій. При цьому постає питання збереження, автентичності, уникнення «культурних впливів», тобто гармонійно вписатися в «новий світ», не загубивши свого національного вигляду (Sum Ver, 2019 : 12).

В ході культурологічної спрямованості освіти реалізується *культурологічний підхід* заснований на принципах *культуроспадкоємності*, який полягає в освоєнні і збереженні національних і загальносвітових цінностей. Як зазначає О. Щолокова, культурологічний підхід забезпечує «бачення освіти крізь призму поняття культури, тобто його розуміння як культурного процесу, що здійснюється в культурообразному освітньому середовищі, всі компоненти якого наповнені людськими цінностями, здатними до культурного саморозвитку та самовизначення» (Щолокова, 2004 : 10). Це значить, що в процесі освіти людина не просто вивчає народне мистецтво, вона занурюється в певне культурне середовище. І оскільки кожна конкретна культура має властиві їй риси, то саме в ній слід здійснювати навчання в діалозі з іншими культурами.

Культурні традиції Китаю ґрунтувалися на світоглядних ідеях древніх мислителів Сходу (Конфуцій, Лінь Цзін-жу, Су Ши та ін.), які розглядали мистецтво як вагому основу для виховання людини в гармонії з природою і суспільством. У гармонійному розвитку особистості велику роль відігравало музичне мистецтво. Конфуцій вважав музику найважливішим фактором розвитку людини, обґрунтувавши шляхи формування у молодого покоління естетично орієнтованої моделі поведінки в системі виховання.

Непересічне значення у культурному житті Китаю мала релігійно-філософська система Конфуція. За словами філософа «музика здатна надихати учнів на виховання у собі моральних якостей та пом'якшувати характер, роблячи його гармонійним». Відповідні твердження становлять систему освіти Китаю. У поєднанні трьох явищ мистецтва – музики, поезії та танців конфуціанці вбачали справжні норми взаємовідносин між людьми. «Слова можуть обманювати, люди можуть прикидатися, тільки музика не здатна на це» (6).

Одним з перших мислителів, який займався вивченням і узагальненням народної педагогічної культури, був видатний китайський філософ Конфуцій (551–479 рр. до н.е.). Він збагатив етнопедagogіку світоглядними і етичними положеннями: непорушною нормою поведінки є шанобливість і святість будь-якого починання, розпочатого попередніми поколіннями; з метою досягнення соціальної стабільності і високої моральності суспіль-

ства молодь повинна брати за основу накопичену в минулому мудрість; у вихованні дітей і молоді необхідно слідувати культурним традиціям, перш за все, свого, а потім інших народів; основою принципів побудови досконалого суспільного устрою є гуманність, дотримання ритуалів і обрядів і практичне втілення моральних норм у життя; основу освіти має складати вивчення традицій і мудрості предків, а також вивчення класичних праць; культура і традиції розвивають закладені в людині якості в потрібному напрямку (Малявін, 2022 : 4).

Численні учні, звертаючись до Конфуція, додавали до його родового ймення «Кун» слово «цзи» – учитель, а сучасники дали почесне звання Кунфуцзи (孔夫子), яке означає «шановний вчитель Кун», що у латинізованій версії звучить – Конфуцій. Співвітчизники називають Конфуція «Вчителем десяти тисяч поколінь». Як зазначає В. Малявін, видатному китайському діячеві «вдалося те, про що може тільки мріяти кожна людина, а особливо людина, що вчителює: слава про нього облетіла увесь світ, а у рідному містечку Цюйфу кожний рік на його честь проводять урочисті свята і звучать хвалебні гімни. І якщо заслуги вчителя визначаються тим, наскільки його життя, досвід і думки продовжують жити в його учнях, то Конфуція можна назвати найвеличнішим учителем усіх часів» (13).

Конфуцій довго мандрував країною, шукав правителя, який зможе зрозуміти його мудрість і скористатися нею задля себе та суспільства. Він був перший, хто вважав що здатність мислити дуже необхідна та цінна річ. Він вважав, що від предків кожному в спадок має залишитися надзвичайно великий скарб істинних і корисних чеснот, потрібно тільки обрати і культивувати їх. Конфуцій виступав своєрідним суспільним психотерапевтом, який «лікував розум своїх сучасників, стуманілих в процесі переходу від одноманітності до розмаїття – культів, матеріальних благ буття, урядів» (Gershunskij, 1997 : 11). Він вважав, що «здатність людини обмірковувати своє життя, судити самого себе, вдосконалюватися завжди і в усьому, здатність, яка робить людину саме людиною – це здатність, яка дається природою, проте реалізується нами через невпинне зусилля та наполегливу працю. Але зусилля з самовдосконалення, як будь-яка практика, будь-яке мистецтво не може здійснюватися на порожньому місці. Воно потребує свого матеріалу, і матеріал цей, як мудро міркував Конфуцій, надавала йому культура...» – про це згадував А. Малявін у книзі «Конфуцій та його школа» (Малявін, 2022 : 4).

Конфуцій дуже любив та добре знав музику Давнього Китаю. Він вчився грати на китай-

ському струнному музичному інструменті цінь у музиканта Ши Сяна (3). Конфуцій «займався збиранням та впорядкуванням музичних творів і поклав початок традиції збору народних пісень, і цим зробив великий внесок у китайську культуру», зазначає Л. Калашнік. (Калашнік, 2004 : 1).

Епоха конфуціанства, говорячи про формування духовної культури китайського народу, показує, на етапі навчання застосовували поезію як один з типів художнього слова; на етапі виховання практикували ритуал – сукупність обрядів, що супроводжує релігійний акт, або церемоніально-офіційно прийнятий порядок урочистих прийомів, або ходу; на завершальному етапі-музику, що відображає дійсність в звукових художніх образах і активно впливає на психічний стан людини.

Шпарик О. М. вказує на те, що вчення мислителя детермінувало розвиток китайської культури у минулому і не втратило впливовості донині, програмує сучасне та майбутнє не лише Китаю, а й держав так званого «конфуціанського культурного регіону» – Японії, Кореї, В'єтнаму, Сінгапуру. «На основі ідей Конфуція формувалися підходи до управління країною, стверджувалися норми суспільної моралі, вироблялися єдині правила виховання, а саме: повага до предків, вимога морального вдосконалення особи шляхом пригнічення егоїстичних бажань, загострене почуття обов'язку, встановлення гармонійних стосунків між різними верствами населення за умови обов'язкової лояльності до влади. Під впливом етичних повчань Конфуція сформувалася ментальність китайської нації. І нині керівним суспільним гаслом є максима, сформульована ще у Давньому Китаї: «Минуле має служити сучасності» (Шпарик, 2005 : 9).

Для того, щоб досягнути філософські та освітні ідеї Конфуція, необхідно розкрити значення музики для древніх китайців. Вони розуміли музику на космологічному та соціально-політичному рівні (8).

Китайці вірили, що музика – це дар Неба, і основні її принципи випливають із законів вищої гармонії всесвіту. Вважалося, що всі речі в світі взаємодіють між собою за принципом зв'язку, гармонії. Стверджувалося, що музичні тони відповідали різним елементам світобудови. У сприйнятті китайців, музика володіла величезною силою впливу на людей, тому її оцінювали як важливий засіб управління державою і досягнення природної та соціальної гармонії. Населення Піднебесної вірило, що з гармонійною музикою в державі можна сподіватися на благодать, а за «неузгодженістю звуків приховано загибель країни» (8).

Древні китайці пов'язували народження музичних звуків із серцем людини, як головним джерелом, де вони виникали. Вони вважали, що почуття виникають у людині «в середині» і відображаються за допомогою звуків. Якщо музичні звуки набувають довершеності, – вони стають музичними тонами. У дружному суспільстві, де панує гармонія, музичні звуки приносять радість, вони звучать в злагоджено, довершено і в управлінні державою панує спокій. І навпаки, коли у суспільстві непорядок – музичні звуки стають злими і тому, викликають гнів, сум, невдоволеність. Влада в такій державі викликає занепокоєння. Народ такої країни може опинитися в тяжкому становищі, музичні звуки мають відтінок болю, жалю, туги (8).

Ще давня музична гама складалась з п'яти звуків: гун, чжи, шан, юй і цзюе (14). Ці музичні звуки – ноти були пов'язані з управлінням країною. Наприклад:

нота «гун» символізувала правителя;
нота «шан» – чиновників;
нота «цзюе» – народ;
нота «чжи» – справи держави;
нота «юй» – предмети (Малявін, 2022 : 4).

Тоніки цих п'яти нот повинні бути в злагоді, не мати фальші, звучати в гармонії. Якщо тон «гун» розладнаний, то всі звуки стають безладні, грубі, чиновники – зіпсовані, люди – невдоволені. Така розладнаність п'яти тонів може призвести до загибелі всієї держави (8).

Головною перевагою музики китайці вважали її гармонійне звучання. Вони вбачали в музиці не засіб збудження, а навпаки засіб стримання почуттів, контролю. Правильно підібрані інструменти, які виконують звуки в єдиному гармонійному ладі, на їхню думку, призводить до спокійних жестів, світлих думок і почуттів, а тому – до морального самовдосконалення (14). Саме музика покликана прищепити людям щирість, справедливість, урівноваженість (Малявін, 2022 : 4).

Існувала в Китаї також традиція організації ритуальних музичних оркестрів, які мали велику кількість велику кількість виконавців і формували систему придворних церемоніалів. Для проведення таких музичних церемоній будували заклади під назвою «Дасіое».

Музика настільки була важливою в житті китайців, що її навіть включили в якості предмету до навчальних дисциплін, які становили зміст освіти в стародавньому (8).

Музика, як і танець, бере свій початок від ритуальних дійств, служинь, поклоніння предкам. Про це розповідає «Книга пісень» («Ши цзін») (2).

З ранніх років молодь навчали поведінки в соціумі, до його правил та звичаїв, прищеплювали любов до праці тощо (14). Крім цього дітям передавали знання про побут та повсякденне життя, мистецтво (пісні, танці, ткацтво, різьблення та інше), релігійні вірування. Навчання здійснювалося поза спеціальними освітніми закладами, без допомоги учителів-фахівців. Головними засобами навчання були настанови, фольклорні перекази, власні приклади (13).

Китайський вчений Гу Шусень дав наступну характеристику змісту стародавньої освіти та окреслив функції вчителів, які викладали «предмети науки» (13).

Вчителі *баочжи* викладали такі знання:

I. Шість мистецтв:

1. п'ять видів обряду – весільний, траурний, військові церемонії, обряд нагородження, церемонії гостинності;

2. шість видів мелодій – юньмень, дахо, дашао, дася, дашень, дау;

3. п'ять видів пострілів з арбалету – байши, каньянь, шаньчжу, сянци, цзіні;

4. п'ять видів протидії натиску ворога на колісницю – мінхелуань, чжушуйцю, гоцзюньбяо, уцзяоюй, чжуліцзо;

5. шість видів письма: символи, піктограми, ідеограми, фонограми, мовленнєві зразки, іншомовні запозичення;

6. шість видів лічби – вимірювання площі поля, невеликих площин, об'єму рису, ділення, торговий облік, облік транспортних засобів, підрахунок прибутків та збитків, рівняння, вимірювання площі трикутників та прямокутників.

II. Шість ритуалів – жертвування предкам, ритуал гостинності, придворний ритуал, весільний та траурний ритуали, військовий ритуал.

Вчителі *лешу* викладали шість видів танців: гу у, юй у, хуан у, мао у, шоу у, жень у.

Вчителі, яких називали даситу (*大司徒*) становили такі предмети:

1. шість ритуалів – придворний, весільний та траурний ритуал, ритуал жертвування предкам, ритуал гостинності тощо;

2. сім поведінкових стереотипів або сім видів стосунків, а саме: батько – син, старший брат – молодший брат, чоловік – жінка, правитель – чиновник, старший – молодший, друзі, гість – хазяїн. Причому другий член у зазначених ланцюжках мав бути слухняним по відношенню до першого, ставитися до нього з безумовною пошаною та терпимістю;

3. вісім умінь (мистецтв) ведення домашнього господарства – приготування їжі, пошиття одягу,

застосування різноманітних знарядь праці, які використовувалися у різних місцевостях тогочасного Китаю, побутові виміри та зважування (наприклад, вчили вираховувати ширину та довжину полотна тканини), лічба тощо;

4. три «науки» – шість видів моралі (вень-культура, людяність, фаховість, справедливість, відданість, гармонія); шість стереотипів стосунків (синівській обов'язок, дружба, добросусідство,

службові, братські та подружні стосунки); шість мистецтв (обряд, музика, стрільба з луку, керування колісницею, лічба та письмо) (13).

Висновки. Отже, китайська народнопісенна творчість, як мистецька форма, мистецький феномен, тісно пов'язана з історією країни, відображає рівень культури, відповідає історико-культурній ситуації, образам, жанрам, стилістичним особливостям музичного фольклору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калашник Л. С. Давньокитайська міфологія як засіб родинного виховання. Наукова монографія. 2004. 259 с.
2. Китайська народна музика: традиції крізь тисячоліття. URL: <https://muz-teoretik.ru/kitajskaya-narodnaya-muzyka> (дата звернення: 08.11.2022).
3. Китайська цивілізація: традиції та сучасність : матеріали XIV міжнародної наукової конференції, 5 листопада 2020 р. Київ. 2020. 496 с.
4. Мальявін В. В. Конфуцій. URL: www.bookz.ru/authors/vladimir-malavin/konfucii_799.html. (дата звернення 08.11.2022).
5. Масол Л. Інтеграція? Інтеграція. Інтеграція... Інтеграція! (Поліцентрична інтеграція змісту загальної мистецької освіти). *Мистецтво та освіта*. 2020. № 1. С. 20–26.
6. Музика Китаю. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 08.11.2022).
7. Системний підхід. URL: <https://uk.wikipedia.org/wik> (дата звернення 08.11.2022).
8. Традиційна наука Китаю. URL: <http://history.rsuh.ru/eremeev/china/> (дата звернення 08.11.2020).
9. Шпарик О. М. Педагогічні ідеї Конфуція у культурно-історичному вимірі : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.0. К., 2005. 248 с.
10. Щолокова О. П. Світова художня культура: від первісного суспільства до початку середньовіччя : навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. Київ : Вища школа. 2004. 175 с.
11. Sum Ber. Chinese folk music in the context of the modern strategy of «cultural industry». Danish scientific journal. № 30. 2019. P. 3-7.
12. 国语// 百度百科. URL: <http://baike.baidu.com/view/36951.htm>. (дата звернення 13.07.2011).
13. 利玛竇. 利玛竇中国札记 / 利玛竇, 金尼阁著, 何高济, 王遵仲, 李申译. – 北京 : 中华书局, 2010. 342页.

REFERENCES

1. Kalashnyk L. S. (2004). Davnokytayska mifolohiia yak zasib rodynnoho vykhovannia. Naukova monohrafiia [Ancient Chinese mythology as a means of family education]. Naukova monohrafiia. 259 s. [in Ukrainian].
2. Kytayska narodna muzyka: tradytsii kriz tysiacholittia [Chinese folk music: traditions through millennium]. URL: <https://muz-teoretik.ru/kitajskaya-narodnaya-muzyka>. [in Ukrainian].
3. Kytayska tsyvilizatsiia: tradytsii ta suchasnist: materialy XIV mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, 5 lystopada 2020 r. [Chinese civilization: traditions and modernity: materials of the XIV international scientific conference, November 5, 2020] (2020) Kyiv: Vydavnychiy dim «Helvetyka». 496 s. [in Ukrainian].
4. Maliavin V. V. Konfutsii [Confucius]. URL: www.bookz.ru/authors/vladimir-malavin/konfucii_799.html. [in Ukrainian].
5. Masol L. (2020) Intehratsiia? Intehratsiia. Intehratsiia... Intehratsiia! (Politsentrychna intehratsiia zmistu zahalnoi mystetskoï osvity) [Integration? Integration. Integration... Integration! (Polycentric integration of the content of general art education)]. *Mystetstvo ta osvita* [Art and education], 1. 20–26. [in Ukrainian].
6. Muzyka Kytaiu [Music of China]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. [in Ukrainian].
7. Systemnyi pidkhid [Systems approach]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wik>. [in Ukrainian].
8. Tradytsiina nauka Kytaiu [Traditional science of China]. URL: <http://history.rsuh.ru/eremeev/china/>. [in Ukrainian].
9. Shparyk O. M. (2005) Pedahohichni idei Konfutsiia u kulturno-istorychnomu vymiri [Pedagogical ideas of Confucius in the cultural and historical dimension]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.0. K. 248 s. [in Ukrainian].
10. Shcholokova O. P. (2004) Svitova khudozhnia kultura: vid pervisnoho suspilstva do pochatku serednovichchia [World artistic culture: from primitive society to the beginning of the Middle Ages]: navch. posib. dlia stud. vyshch. ped. navch. zakl. K. Vyshcha shkola. 175 s. [in Ukrainian].
11. Sum Ber. (2019). Chinese folk music in the context of the modern strategy of «cultural industry». Danish scientific journal. 30. 3–7.
12. 国语// 百度百科. [«Ho yui» – Chinese electronic encyclopedia Baidu Baike]. URL: <http://baike.baidu.com/view/36951.htm>. [in Chinese].
13. 利玛竇. 利玛竇中国札记 / 利玛竇, 金尼阁著, 何高济, 王遵仲, 李申译. [Matteo Ricci. Notes of Matteo Ricci in China / Matteo Ricci] 北京 : 中华书局, 2010. – 342页. [in Chinese].